

Elementi postmoderne arhitekture u modnoj kolekciji inspirirane opusom Zahe Hadid

Peić Tukuljac, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:296630>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
TEKSTILNI I MODNI DIZAJN

ZAVRŠNI RAD

**ELEMENTI POSTMODERNE ARHITEKTURE U MODNOJ KOLEKCIJI
INSPIRIRANE OPUSOM ZAHE HADID**

INES PEIĆ TUKULJAC

Zagreb, rujan, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
Zavod za dizajn tekstila i odjeće

ZAVRŠNI RAD

ELEMENTI POSTMODERNE ARHITEKTURE U MODNOJ KOLEKCIJI INSPIRIRANE
OPUSOM ZAHE HADID

doc. art. JOSIPA ŠTEFANEC

INES PEIĆ TUKULJAC

11301/TMD

Zagreb, rujan, 2022.

UNIVERSITY OD ZAGREB
FACULTY OF TEXTILE TECHNOLOGY
Department of Textile and Clothing Design

FINAL THESIS

ELEMENTS OF POSTMODERN ARCHITECTURE IN THE FASHION COLLECTION
INSPIRED BY THE OPUS OF ZAHA HADID

doc. art. JOSIPA ŠTEFANEC

INES PEIĆ TUKULJAC

11301/TMD

Zagreb, September, 2022.

Sveučilište u Zagrebu

Tekstilno-tehnološki fakultet

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Preddiplomski studij Tekstilni i modni dizajn

Smijer Modni dizajn

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Broj stranica: 37

Broj slika: 30

Broj literaturnih izvora: 48

Broj likovnih ostvarenja: 46

Mentorica: doc. art. Josipa Štefanec

Članovi povjerenstva:

1. Izv.prof.art.Koraljka Kovač Dugandžić, predsjednica povjerenstva

2.doc.art. Josipa Štefanec članica

3.doc.dr.sc. Blaženka Brlobašić Šajatović članica

4.doc.art. Lea Popinjač , zamjenik članice

Datum predaje:_____

Datum obrane:_____

Ocjena:_____

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada jeste opus arhitektice Zahe Hadid i njene kompanije Zaha Hadid Architects, također istražuje arhitekturu postmodernizma . Kroz ovaj rad opisuje se povezanost između arhitekture i modnog dizajna, zatim njihov međusobni utjecaj. Izdvojeno je nekoliko modnih dizajnera koji su inspirirani elementima arhitekture u svojem radu. Osim arhitekture Zahe Hadid opisan je i njen rad u svijetu mode. Završni rad sadrži modnu kolekciju inspiriranu arhitekturom Zahe Hadid.

Ključne riječi: Zaha Hadid, postmodernizam, suprematizam, arhitektura, moda, dizajn.

SUMMARY

The subject of this final thesis is the work of the architect Zaha Hadid and her company Zaha Hadid Architects, it also explores the architecture of postmodernism. This paper describes the connection between architecture and fashion design, and their mutual influence. Several fashion designers were singled out who were inspired by elements of architecture in their work. In addition to Zaha Hadid's architecture, her work in the world of fashion is also described. The final work features a fashion collection inspired by the architecture of Zaha Hadid.

Keywords: Zaha Hadid, postmodernism, suprematism, architecture, fashion, design.

Sadržaj

1.UVOD	4
2.BIOGRAFIJA	5
2.1 Karijera i projekti.....	5
2.2 Nagrade	14
3. MODA I ARHITEKTURA	15
3.1 Modni dizajneri inspirirani arhitekturom.....	16
3.2. Zaha Hadid i moda.....	19
4.KOLEKCIJA INSPIRIRANA ARHITEKTUROM ZAHE HADID.....	20
5. KONSTRUKCIJA POJASA (KREACIJA 7)	31
6. ZAKLJUČAK.....	32
LITERATURA	33
POPIS SLIKA.....	37

1.UVOD

Arhitektura je jedna od najstarijih grana umjetnosti, nastala je s pojavom čovjeka, prati njegove potrebe, napredak, interesovanja. Podložna je čestim promjenama, te na nju utječu tradicija, inteligencija, socijalni i ekonomski faktori[1]. Arhitektura je djelatnost u kojem uglavnom dominira muški rod, ali krajem XX. stoljeća arhitektica Zaha Hadid je prva koja je konačno uspjela dodati i žensku perspektivu arhitekturi. Tijekom šezdesetih godina arhitekti su htjeli izmijeniti jednolikost i strog stil moderne arhitekture te je nastala postmoderna arhitektura. Pokret postmoderne arhitekture je donio humor i ironiju građevinama, gdje se estetika stavljala ispred funkcionalnosti [2]. Neke od odlika postmodernizma su razigranost, razjedinjenost, višestruka značenja i isticanje povijesnih ukrasa. Arhitekti su koristili razne povijesne elemente i stilove koje su redali jedno do drugog kako bi ovjekovječili povijesne značajke. Ljepota ovog pokreta je što se građevine mogu tumačiti na razne načine, nisu ograničene na samo jednu točku gledišta. Neki kritičari primećuju ironiju u maštovitoj postmodernoj arhitekturi, dok neki smatraju da su tu ironiju stvorili sami komentari kritičara, ali se itekako može uočiti neozbiljnost i razigranost[3]. Krajem 1980-ih pojavio se termin dekonstruizam, koji je označava granu postmodernog stila arhitekture. Cilj dekonstrukcije, nije da uruši ono što već postoji, već da prikaže unutarnje slojeve kako bi se vidjela konstrukcija. Godine 1988. održana je izložba u Muzeju moderne umjetnosti u kojoj su predstavljeni radovi arhitekta koji se temelje na ideji dekonstrukcije, među njima je bila i Zaha Hadid [1].

2.BIOGRAFIJA

Zaha Hadid je britanska arhitektica rođena je 31. listopada 1950. u Bagdadu, preminula je 31. ožujka 2016. godine. Njeno potpuno ime je Dame Zaha Hadid, to je titula britanskog viteškog reda odnosno najizvrsniji orden Britanskog Carstva [4]. Stekla je diplomu prvostupnika matematike na Američkom Univerzitetu u Beirutu, zatim je svoje školovanje nastavila u Arhitektonskom udruženju u Londonu gdje su joj predavači bili Rem Koolhaas, Bernard Tschumi i Elia Zenghelis. Tijekom studija nije se isticala odličnim ocjenama, već sa svoji talentom i drukčijim razmišljanjem. Istraživala je razne stilove koje bi kasnije realizirala u detaljnim skicama i slikama. Nakon studija Koolhaas i Zenghelis su je pozvali da radi s njima u Uredu za gradsku arhitekturu u Rotterdamu, gdje je stekla praksu za svoju struku [5].

2.1 Karijera i projekti

Na početku svoje karijere Hadid se inspirirala i eksperimentirala je sa suprematističkim i konstruktivističkim umjetnicima i arhitektima iz 1960-ih godina, najviše se fokusirala na radove Kazimira Malevicha. Drugi arhitekti su primjetili da je temelj njenih radova upravo umjetnost Malevicha. Svoje projekte je uglavnom predstavljala kao slike umjesto maketa, one su predstavljale njenu viziju abstraktne arhitekture. Suprematizam nije stvarao interpretativne apstrakcije, zato je koristila i druge umjetničke pravce, kubizam, futurizam i ekspresionizam, kako bi mogla prikazati pejzaž i gradove. Ona je izmjenila umjetnost suprematizama iz kompleksnih

Slika 1- Zaha Hadid

građevina izrađenih od osnovnih geometrijskih oblika u onu koja se više uklapa s prirodom i okolinom [6]. Kroz arhitekturu je ponovno oživjela suprematizam sa izmjenama kako bi ga prilagodila svom stilu. Klevetnici su govorili kako su njeni crteži fokusirani smo na stil, ali ako se detaljnije pregledaju njeni crteži primjećujemo nove oblike i novi prostorni poredak koji regulira odnose između neba i zemlje, horizonta i tla, umjetnog i prirodnog. Tijekom 1980-ih godina radovi Zaha Hadid bili su paradoksalni, s jedne strane izgledalo je kao da su postmoderni gdje je pokušala vratiti raniju epohu, Rusku avantgardu za vrijeme revolucije, ali isključivo vizualnu i maštovitu, odbacivši političke i socijalne uticaje. Dok su s druge strane njeni radovi imali i modernističke karakteristike s ciljom da se svijet reformira kroz arhitekturu [7]. Inspirirana Ruskim konstruktivizmom i suprematizmom za diplomski rad napravila je dizajn za hotel od četrnaest katova u Londonu koji je nazvala Malevich's Tektonik (slika 2), povezivajući je sa zgradama iz XIX. stoljeća. Sačinjen je od serije crteža i slika od akrilnih boja [8]. Godine 1979. otvorila je sopstvenu kompaniju Zaha Hadid Architects (ZHA). Zbog poteškoća da pronade nekoga kome bi se dopao njen stil avangardnog suprematizma u jeku postmodernizma karijeru je nastavila predavajući na prestižnim fakultetima kao što su Harvard, Cambridge University, Hochschule für Bildende Künste u Hamburgu [5]. Zaha Hadid je u osamdesetim godinama, izjavila kako modernizam nije dovršen projekt te zaslužuje svoj nastavak, ali je ona bila drugačija od ostalih modernista. Odbacila je utilitarizam, uzdizanje tehnologije i predložila ideju Hong Konga za The Peak Leisure Club (slika 3, 4, 5) koji je futuristički ali ujedno i staromodan, geometrijski ali opet

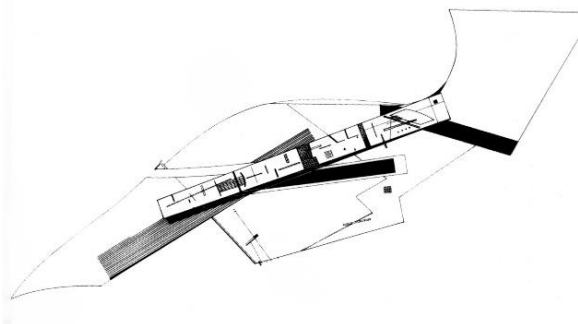

Slika 2- *Malevich's Tektonik, London, 1977.*

Slika 3 i 4- *The Peak Leisure Club, Hong Kong, 1983.*

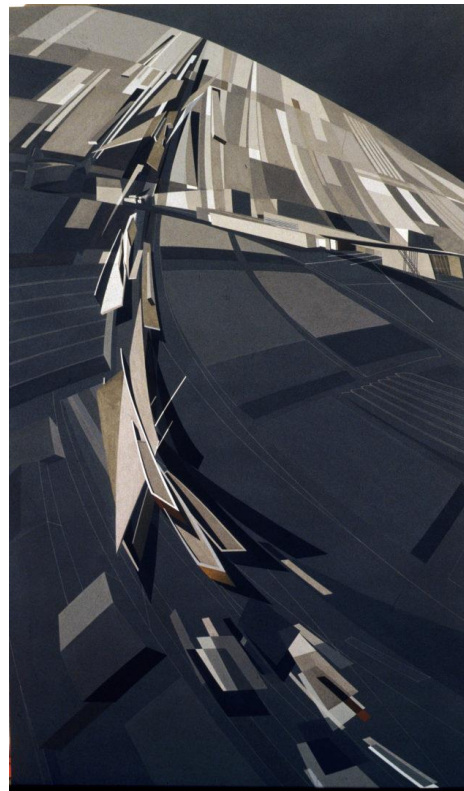
inspiriran prirodom [6]. Ovim dizajnom predlagala je „suprematističku geologiju“, ideja je bila koristiti razne materijale kako bi presjekla pejzaž kao s nožem. Iskopavanjem stijena i kamena željela je stvoriti umjetnu uglačanu granitnu planinu, zatim iskoristiti prirodno iskopane djelove za smještaj raznih „hedonističkih aktivnosti“. Iznad tog podzemnog prostora, zgrada bi bila horizontalno slojevita i sadržavala bi horizontalne grede, međusobno povezane hodnike i balkone. Sadržaj zgrade bi bio veoma bogat, sačinjen od četiri zasebna penthous apartmana, teretana za vježbanje, bazena, kafića, knjižnice i još mnogo toga [9]. Prvi realiziran projekt Zahe Hadid bila je vatrogasna stanica u Njemačkoj, Vitra fire station (slika 6 i 7) 1993. godine. Do tada njeni crteži su se postepeno mjenjali, dizajn je primio više fluidan oblik, nema više vizije o razbijanju i raspršivanju, već o ujedinjenju i usmjeravanju [7]. Vatrogasna stanica je duga, linearna i uska, izgrađena je od slojeva nagnutih i razbijenih zidova. Zgrada izgleda kao „zamrznuti pokret“ koji ima nakupljenu tenziju kako bi ostala oprezana, kao da svakog trenutka isčekuje akciju [10]. Neki od mogućih razloga za naglu promjenu u njezinom stilu su prihvatanje činjenice da se mora

Slika 5- *The Peak Leisure Club, Hong Kong, 1983.*

Slika 6 i 7- *Vitra Fire Station, Weil am Rhein, Njemačka, 1993.*

prilagoditi materijalnim i konceptualnim ograničenjima od strane naručitelja, zatim drugačije viđenje na svijet, odnosno odbacivanje utopijske vizije idealnog Hadid svijeta i tumačenje svijeta onakvim kakav zaista jeste. Još jedna od faktora koji su mogli utjecati na promjenu je veća upotreba računala u dizajnu [7]. Promjena medija ima veliki utjecaj na karakter samog dizajna. Prelazak na digitalne medije omogućio je arhitektama da detaljnije prikažu svoje vizije, što je olakšalo prezentirati svoje ideje. Također im je omogućilo izrađivati kompleksnije kompozicije. Tijekom 1980-ih Zaha Hadid je imala spektakularne crteže i slike, ali posebnost tih crteža je otežavalo njihovo isčitavanje kao arhitektonske opise [11]. Arhitekti, klijentela, inženjeri i izvođači radova sve više su inzistirali na digitalnim radovima kako bi se mogli što lakše isčitati i dati upute za izradu. Zaha Hadid i njen tim nastavili su koristiti tradicionalne metode dizajna, ali su također koristili i digitalne medije. Početkom njene karijere dizajn joj je bio uglat, oštar i grub zbog upotrebe betona u dizajnu, ali tijekom 1990-ih godina postepeno je izmjenila svoj dizajn na više fluidan, koristeći valovite linije zbog kojih su joj radovi postali prepoznatljivi [5]. Godine 1994. Zaha Hadid i njen tim učestovali su u inicijativi revitalizacije gradske prometnice Guertel u Beču. Na mjesto koje je predstavljalo granicu između domaćih Bečlija i useljeničkih zajednica, dizajnirali i izgradili su Spittelau Viaducts Housing Project (Slika 8 i 9). Izgrađena je iz tri zasebna dijela koji sadrže apartmane, urede i umjetničke studije. Zgrade su u interakciji s vijaduktom, što dodatno doprinosi njihovoj razigranosti [12]. Hadid je sa svojom firmom (ZHA) 1999. godine osvojila internacionalno natjecanje da dizajnira obnovu skijališne skakaonice na Bergisel planini u Innsbruck (slika 10). Obnovljena skijališka skakaonica vidljiva je iz središta Innsbrucka, ona predstavlja jednu od znamenitosti grada jer je prije obnove bila Olimpijska arena. Skakaonica

Slika 8 i 9- *Spittelau Viaducts Housing Project, Beč, 1994-2006*

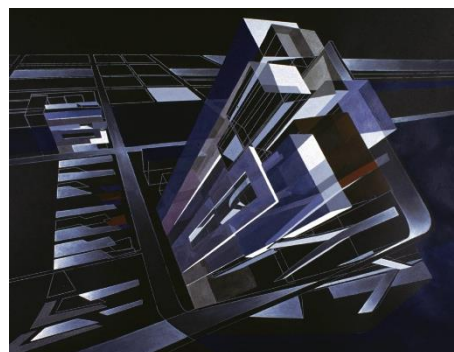
sadrži vertikalni betonski toranj i zeleni prostor s kafićem koji se nalazi 40m iznad vrha Bergisel planine, posjetitelji mogu uživati u pogledu na planine i gledati ski skakače [13]. Zaha Hadid je učvrstila svoju reputaciju arhitektice izgrađenih zgrada tijekom 2000-ih godina. Godine 1997. ZHA dizajnirali su The Contemporary Arts Centar u Cincinati (slika 11 i 12), to je grad bogat kulturom, tradicijom i novim idejama, on je prvi američki muzej kojeg je dizajnirala žena [14]. Gradnja je završena 2003. godine, to je bila prva institucija posvećena suvremenoj umjetnosti u SAD-u, te je ima veliki značaj u definiranju kulture i identiteta građana Cincinati. Zgrada obezbeđuje prostor za privremene izložbe, instalacije i preformnse, ali ne i za trajnu postavu. Spoljašnji put koji vodi do zgrade postepeno se krivi prema gore stvarajući stražnji zid zgrade [15]. Hadid je rekla kako se nada da će takav dizajn stvoriti „urbani tepih“ koji poziva ljude da uđu u muzej. Prednja strana muzeja je izgrađena od staklene fasade koja također ima cilj pozvati prolaznike unutra, te da se odbaci stereotip da muzeji nisu interesantni [14]. Zaha Hadid Architects su dobili jedinstvenu priliku da ostvare san svakog arhitekta, odnosno kreirali su umjetni krajolik za cijelu urbanu četvrt One North u Singapuru (slika 13). Osvojili su niz međunarodnih masterplan natjecanja jer je njihov dizajn sadržavao ključne elemente stila kakvog su tražili. Projekat uključuje 200 hektara za poslovni park mješovite namjene, koji se sastoji od 2,5 milijuna četvornih metara stambenog i maloprodajnog programa [16]. Dizajnirali su odvažan urbani horizont koji stvara snažan identitet, novu lako prepoznatljivu panoramu vidljivu iz daleka. U samom centru kvarta se nalazi park, masterplan sadrži još i raznovrsne trgove, aleje, šetališta i prometnice. One North je specifičan po svojim blagim valovitim dinama koje poput urbanih mega oblika, stvara osjećaj

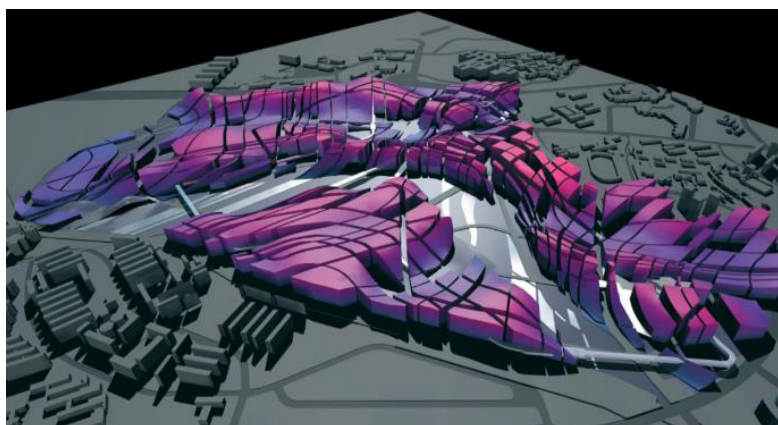
Slika 10- *Bergisel Ski Jump, Innsbruck, 2002.*

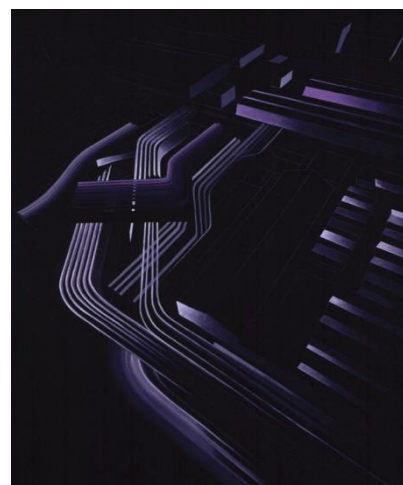
Slika 11 i 12- *The Contemporary Arts Centar, Cincinati, 1997-2003*

prostorne koherentnosti koja je skoro potpuno izgubljena u modernim metropolama [17]. Zaha Hadid je sa svojim timom 1998. godine dizajnirala prvi muzej suvremene umjetnosti za javnost u Italiji, Museum of XXI Century Arts (slika 14). Izgrađen je u Rimu 2009. godine, gradnja je trajala jednu cijelu deceniju. Ovaj muzej je namjenjen za sve vrste umjetnosti slikarstvo, dizajn, film, modu i arhitekturu [18]. MAXXI je muzej koji je izgrađen na temeljima vojnih baraka kombiniranjem stakla, željeza i cementa, oduševljava svojom neutralnošću i prostranosti. Lutajući kroz ovaj muzej posjetitelje očekuju novi vidici i iznenađenja. Inspirirana rimskom svjetlošću, unutrašnji prostor je dizajnirala kako bi omogućio što veću slobodu pri organizacijama izložbi [19]. Muzej ima kompleksnu geometrijsku formu, tok zidova se može definirati na glavne tokove koji čine galerije i manje tokove koje čine međusobna povezivanja i mostovi. Izgrađen je u obliku slova L, takav oblik daje slobodu za skupljanje, uvijanje i okretanje [18]. Zaha Hadid Architects su odabrani za arhitekta Heydar Aliyev Centra u Baku (slika 15 i 16), zahvaljujući natjecanju iz 2007. godine. Heydar Aliyev Centr je dizajniran da postane primarna zgrada za nacionalne kulturne programe i da prekine strogu i monumentalnu arhitekturu u Baku koja je ostala još iz Sovjetskog Saveza. Ajzerbejžan od 1991. godine, od kada je postala neovisna država, ulaže u obnovu glavnog grada, Baku, kako bi se modernizirao i unapredio. Valovitost, bifurkacije, nabori i pregibi površine za građevinu modificiraju je u krajolik koji ima odliku privlačenja posjetitelja. Valovitos i fluidnost nije nešto što je novo u arhitekturi ovog regiona, kroz povijest se provlačila kroz razne religijske građavine [20]. Zaha Hadid je rekla kako su ona i njen tim željeli oblikovati zgradu u kontinuirani protok između unutrašnjosti i izvana, željeli su stvoriti beskonačnost, kako posjetitelj

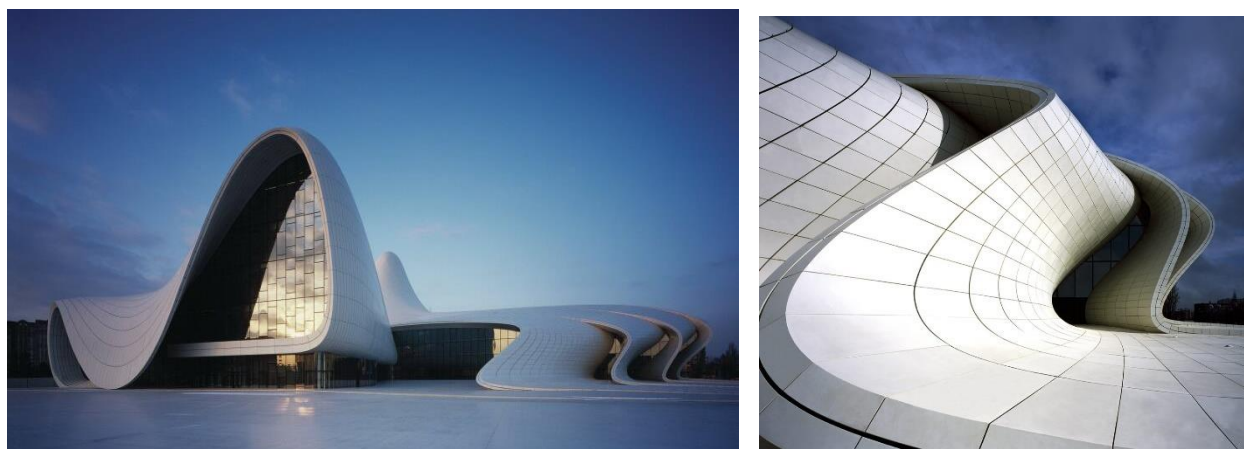

Slika 13- *One North Masterplan, Singapore, 2001.*

Slika 14- *MAXXI (Museum of XXI Century Arts), Rim, 1998.*

ne bi mogao odrediti gdje zgrada počinje i završava. Zgrada se sastoji od tri djela muzeja, knjižnice i konferencijskog centra, sva tri djela se spajaju u centru koji postaje predvorje [21]. Zaha Hadid Architects dizajnirali su The Jockey Club Innovation Tower (Slika 17 i 18) u Hong Kongu, koja je namijenjena za Polytechnic University School of Design. Izgradnja ovog univerziteta započela je 2007. godine, a završila se 2014. Ima 15 katova i može smjestiti više od 1800 studenata i osoblja. Zgrada sadrži studije za dizajn, laboratorije, radionice, izložbene prostorije, predavaone, kazalište i prostoriju za odmor i druženje. Unutarnji prostor je ostakljen kako bi se postigao osjećaj povezanosti i transparentnosti, dok su zajedničke prostorije dizajnirane tako da podstiču interakciju među studentima [22]. Toranj ima fluidni karakter, koji je ostvaren unutarnjom kompozicijom inspiriranom krajolikom, arhitektica je željela postići da u zgradi sve izgleda spojeno, odnosno bešavni izgled [23]. Wangjing SOHO (slika 19 i 20) je zgrada višestruke uporabe

Slika 15 i 16- *Heydar Aliyev Centar, Baku, 2012.*

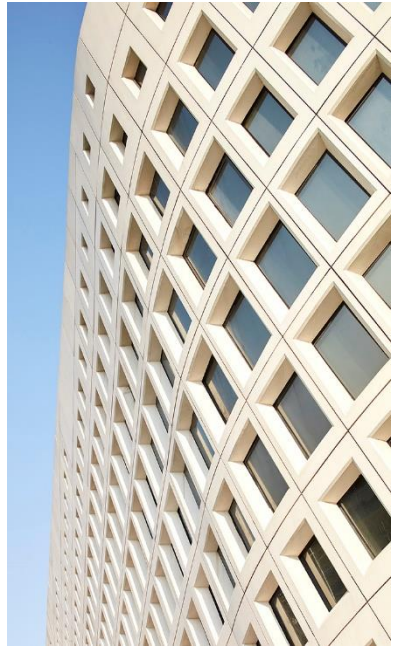

Slika 17 i 18- *The Jockey Club Innovation Tower, Hong Kong, 2014.*

koja se nalazi u Pekingu, čija gradnja je započela 2009. a završena je 2014. godine. Ona se sastoji od tri tornja, visina je 118,127 i 200m. Tornjevi imaju fluidan oblik, te pogledom na zgradu iz različitih perspektiva taj fluidan oblik se mijenja, također se može dobiti utisak kao da su tornjevi zasebne zgrade. Dizajnirana je tako da ima prirodne svjetlosti u sva tri djela [24]. Wangjing SOHO tornjevi su inspirirani kretanjem sunca, vjetra i okolnog grada. Pogledom iz žablje perspektive podsjećaju na kineske lepeze, a iz ptičije na tri plivajuće ribe [25]. Nanjing International Youth Cultural Centar (slika 21, 22, 23) je zgrada u Nanjingu koju su dizajnirali Zaha Hadid Architects 2011. godine, a gradnja se završila 2018. Ona se sastoji od dva hotela, konferencijskih objekata, urbanog trga, ureda i prostorija za višenamjense upotrebe. Izgradnja ovog centra prvobitno je bila za smještaj Youth Olympic učesnika 2014. godine. Zgrada je za ostavštinu nakon olimpijskih igara ostavljena Hexi New Town, što je novi centralni biznis okrug. Dodali su novu infrastrukturu, hotele i mjesto za održavanje konferencija. Kulturni centar sastoji se od četiri glavna dijela, a to su konferencijska hala, dvorana, trgovine i dio za posjetitelje, one su neovisne jedna o drugoj i okružene su središnjim dvorištem. Ova četiri dijela se spajaju u jednu cjelinu na višim katovima, što omogućuje pješacima da šetaju kroz otvoreni krajolik na prizemlju [26]. Zgrada sadrži i dva visoka tornja, visine 255 i 315m, oni su prvih pet katova spojene u kojem se nalazi kulturni centar. Tornjevi stvaraju dinamičan prijelaz iz urbanog vertikalnog biznis centra u horizontalnu topografiju rijeke. Hexi New Town povezuje prirodni krajolik rijeke s urbanim uličnim pejzažom, ovakva kompozicija suprotstavlja vertikalu koja predstavlja grad i horizontalu odnosno prirodu i rijeku [27].

Slika 19 i 20- Wangjing SOHO, Peking 2014.

Slika 21, 22 i 23- *Nanjing International Youth Cultural Center, Nanjing, 2018.*

2.2 Nagrade

Zaha Hadid ima dugu listu postignuća i preko 100 prestižnih nagrada i priznanja. Prva nagrada koju je osvojila 1982. godine je *Gold Medal Architectural Designe* [28]. Ona je prva žena koja je osvojila *Pritzker Architecture Prize*, 2004. godine, ova nagrada je jedna od najvećih časti koju arhitekt može osvojiti, često je nazivaju i Nobelovom nagradom za arhitekturu. Ona se daje jednom godišnje, kao priznanje doprinosa dosadašnjeg rada arhitekta [29]. Zgrada MAXXI u Rimu osvojila je *RIBA (Royal Institute of British Architects) Stirling Prize* 2010. godine za najbolju zgradu u poslednjih godinu dana, dizajnirana od strane britanskog arhitekta. Iduće godine ponovno je osvojila *Stirling Prize* za Evelyn Grace Academy u Londonu [14]. Zgrada Heydar Aliyev Centar u Baku je osvojila *Design Museum Design of the Year Award*, 2014. godine, ta nagrada se dodjeljuje za razne kategorije dizajna kao što su modni, grafički, digitalni , dizajn namještaja i arhitektura . Zaha Hadid je prva žena koja je osvojila tu nagradu u kategoriji za dizajn arhitekture [30]. Također joj je dodjeljena *Premium Imperiale prize* 2009. godine za arhitektu Japanskog umjetničkog udruženja i *Royal Gold Medal for Architecture* što je najviša čast koju dodjeljuje RIBA [14].

3. MODA I ARHITEKTURA

Modni dizajn i arhitektura imaju mnogo sličnosti i zajedničkih dodirnih točaka, isprepliću se i djeluju jedno na drugo kao inspiracija. Modni dizajneri i arhitekti žele stvoriti dizajn koji je originalan i koji je pod utjecajem teorije, filozofije i tehnike. Oba umjetnička pravca utječu jedan na drugi kao inspiracija preko forme, materijala i koncepta [31]. Jedna od poveznih točaka ove dvije grane je zaštita čovjeka od spoljašnjeg svijeta, njihova povezanost je započela kada je čovjek u povijesti koristio isti materijal za odjeću i za sklonište. Oni imaju isti cilj, a to je stvoriti savršene, udobne i lijepe forme za čovjekovo tijelo [32]. Coco Chanel je izjavila „*Moda je arhitektura, to je stvar proporcije*“, a Zaha Hadid je rekla „*I arhitektura i moda se temelje na strukturi, oblikovanju i pretvaranju osnovnih potrepaština (odjeće i skloništa) u umjetnost.*“ [31]“ Zatim Riegelman je dao dobar opis o sličnosti između arhitekture i modnog dizajna „*Drapiranje je poput arhitekture: tijelo je armatura, unutarnja struktura, a tkanina, poput kože, klizi preko njegovog okvira. Tkanina pada i uvija se, stvara čvorove, savija se i krivi, poput rijeke opada i teče preko obrisa tijela.*“ [33]“ Vizualno imaju mnogo toga zajedničkog, naročito zbog razvoja materijala i tehnologije, te sada postoje visokotehnološki tekstili, savitljiviji građevinski materijali i unapređeni računalni programi koji olakšavaju realizaciju dizajna. Suvremeni arhitekti, među kojima je i Zaha Hadid, koriste savitljive i fleksibilne materijale kako bi postigli efekat plisiranja koji se često koristi u modnom dizajnu [32]. Ono što se najviše razlikuje između ovo dvoje jeste duljina trajanja. Arhitektura se izgrađuje od izdržljivih materijala kako bi što duže trajala građevina, a moda i odjevni predmet se izmjenjuju svake sezone te je njegov životni vijek kratak. Modni dizajn je više usredotočen na marketing i potrošnju, dok je arhitektura monumentalna i relativno vječna. Iako na oba utječu socijalni, politički, ekonomski i kulturni faktori, modni dizajn je više individualan, odnosno fokusira se na pojedinca, subkulture, dob, rod, dok arhitektura obuhvata generalni identitet jednog društva [32].

3.1 Modni dizajneri inspirirani arhitekturom

Zbog jake povezanosti u elementima dizajna između mode i arhitekture mnogi modni dizajneri kao što su Balmain i Cardin su prije svoje modne karijere završili studij arhitekture, dok su arhitekti Zaha Hadid i Fran Gehry napravili pauzu u svojoj karijeri i posvetili se modnom dizajnu [34]. Modni dizajner Pierre Cardin je studirao arhitekturu u Parizu, ali je uporedo radio za modnu kuću Paquin, a kasnije za Schiaparelli [35]. On je eksperimentirao i tretirao tkaninu i tijelo kao geometrijsku apstrakciju. Cardinov arhitektonski stil oblikovanja tkanine je postao njegov prepoznatljivi znak u modnom dizajnu. On je svoju viziju i snove pretvarao u nosivu stvarnost, rekao je „Za mene, tkanina je gotovo sekundarna. Na prvom mjestu su oblik, arhitektura i geometrija haljine [36].“ Godine 1947. postao je voditelj u Christian Dior ateljeu, te je 1950. otvorio svoju modnu kuću. Na početku svoje karijere se posvetio dizajniranju Diorovog „New Look“, koji je bio fokusiran na povratk žensvenosti u odjevanju, a uticaj arhitekture na njegove radove je postao sve snažniji kada je otvorio svoju modnu kuću. Bio je poznat po avangardnom dizajnu „Space Age“ s kojim je doneo čuvenu Bubble dress. Njegovi radovi posvjećuju više pažnje na geometriju, nego na ženski oblik [34]. Pierre Balmain je također prije svoje uspješne karijere modnog dizajnera pohađao studij arhitekture, koja je utjecala na njegov stil u modnom dizajnu. Izjavio je „Krojstvo je arhitektura kretanja“. Nakon studija, radio je za Christian Diora koji mu je u budućnosti postao najveći rival [37]. Tom Ford je modni dizajner i filmski direktor koji je prije

Slika 24- Kreacija Pierre Cardina

Slika 25- Tom Ford 2020 Spring/Summer collection

svoje karijere diplomirao arhitekturu interijera. Tijekom svoje posljednje godine studija je odlučio da se ipak više pronalazi u ulozi modnog dizajnera. Svoje stečeno znanje na studiju je primenio u modnoj kući Gucci, koju je spasio od loše reputacije [38]. Iako se ne bavi arhitekturom, Tom Ford je izjavio kako ona ima veliki utjecaj na njegov rad, arhitektica Mies van der Rohe koja se bavi minimalističkom arhitekturom inspirirala ga je svojim radovima [34]. Modni dizajner Paco Rabanne je također završio studiji arhitekture, kojeg je finansirao izrađujući modne crteže torbi za Roger Model i cipela za Charles Jourdan. Svoju karijeru je započeo izrađujući nakit za Givenchy, Dior i Balenciagu [47]. Prva kolekcija koju je napravio 1967. godine sadržavala je dvanaest suvremenih haljina koje je zvao „Nenosive“, bile su izrađene od raznih nenosivih materijala kao što je plastika, Salvador Dalí ga je nazvao drugim španjolskim genijem zbog ove kolekcije [48]. Poznat je po upotrebi nekonvencijalnih materijala u svojim kreacijama kao što su papir, drvo, metal i plastika. Njegov prepoznatljiv znak postali su odjevni predmeti izrađeni od metala koji su izrezani u raznim oblicima. On je uspio modu osloboditi od stroge i utilitarne forme i inspirirao je druge dizajnere da se odmaknu od tradicionalnog načina izrade odjeće te da više eksperimentiraju. Virgil Abloh, osnivač modnog brenda ulične mode, Off-White, završio je preddiplomski studij za građevinarstvo, i master studij za arhitekturu. On je ostavio veliki trag na svijet dizajna, kroz modu, glazbu, interijer i produkt dizajna. Tijekom njegovog studiranja završavala se izgradnja zgrade koju je dizajnirao Rem Koolhaas, ta zgrada ga je potakla da se posvjeti modnom dizajnu [39]. Tijekom studija inspirirao ga je Bauhaus pokret, odnosno sinteza umjetnosti, zanata i dizajna u jednoj praksi. Istraživao je vezu između mode i arhitekture, referirajući se na svoje istraživačke radove

Slika 26 i 27- Paco Rabanne kreacije

Slika 28- Off White kreacija

Slika 29 i 30- Chalayan Coffee Table Dress

[38]. Virgil je izjavio „*Možemo koristiti svoj arhitektonski mozak i raditi mnoge stvari, a ne samo ono što bismo trebali raditi*“, on je koristio svoje stečeno znanje u svim aspektima umjetnosti [40]. Ovakav pristup otvorenosti prema više umjetničkih disciplina nadahnjuje i proizvodi multidisciplinarne dizajnere, odnosno dizajnere koji prelaze u različite discipline. Stvara se povezanost u svijetu dizajna, gdje dizajneri inspiriraju jedni druge. Modni dizajner Hussein Chalayan, iako nije pohađao studij arhitekture, stvarao je pod utjecajem arhitekture. On je poznat po tome što u svoj dizajn ujedinjuje intelektualne koncepte, tehnologiju, inovativne metode i umjetničke elemente [41]. Hussein je izjavio da „*kada moda izgleda modularno i strukturirano, ljudi je automatski nazivaju arhitektonskom kada to zapravo nije. Potrebno je mnogo strukturiranja kako bi se haljina mogla nazvati arhitektonskom*“ [42].“ Hussein je poseban po svojoj sposobnosti da pretvori objekt u odjevni predmet i obrnuto. Napravio je kolekciju u kojoj su se odjevni predmeti mogli transformirati u namještaj, drvena suknja je postala stol, zatim navlake sa stolica su postale haljine, a stolice su postale koferi [43]. On spaja tehnologiju, umjetnost i arhitekturu kako bi stvorio spektakularnu modnu reviju. Dizajnerica Rei Kawakubo, koja je osnivač brenda Comme des Garçons, što u prijevodu znači „poput dječaka“, izrađuje kolekcije koje su više strukture nego odjevni predmeti. Njezin rad je inspiracija drugim dizajnerima i nju smatraju da je više umjetnica nego modni dizajner koji uspeva kombinirati to dvoje zajedno [44]. Za nju govore da je arhitektka modnog dizajna zbog skulpturalnosti i forma koji se provlače kroz njen rad [45].

3.2. Zaha Hadid i moda

Kao što je spomenuto ranije Zaha Hadid je imala kratke pauze od arhitekture gdje se oprobala u drugim sferama dizajna. Dizajnirala je namještaj, nakit, obuću, torbe, interijere i pozornice [14]. Hadid je koristila isti princip dizajniranja odjeće kao što je dizajnirala zgrade. Koristila bi grupu svojih zaposlenika kako bi istražili nove tehnike za proizvodnju i dizajn kako bi rezultat bio što bolji. Izjavila je „*Rezultat proizvoda je mnogo brži nego za arhitekturu* [42].“ Dizajnirala je obuću za brendove Lacoste, United Nude i Melissa shoes, bile su suvremeno dekonstruktivističke, izrađene od elastičnog plastičnog materijala i dizajnirala ih je kako bi se što bolje prilagodile nozi, uklonila je sve suvišne dekoracije [46]. Zatim je dizajnirala lančić za brend Swarovski, gdje je iskoristila svu slobodu dizajna, izradivši odvažan nakit koji je suprotan od ženstvenog stila kakav ima njihov brend [34]. Još jedna suradnja koju je odradila jeste dizajn torbe za Lois Vuitton. Hadid bi uspjela i u svjetu modnog dizajna zbog svojeg originalnog pristupa, ona je uzimala inspiraciju od Japanskih dizajnera Issey Miyake i Yohji Yamamoto koji su eksperimentirali s materijalom i proporcijama u svojim radovima.

Slika 30: *United Nude* cipele od *Zahe Hadid*

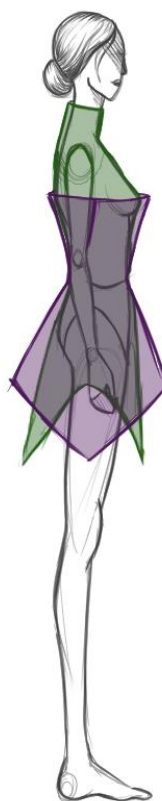
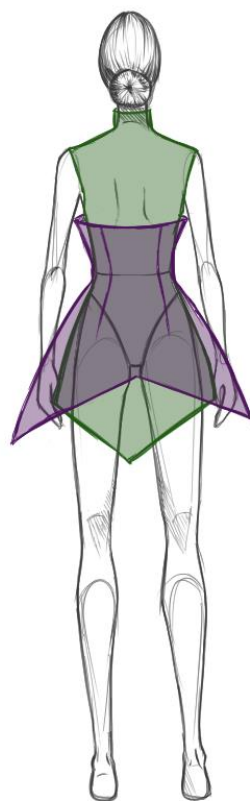
4.KOLEKCIJA INSPIRIRANA ARHITEKTUROM ZAHE HADID

Modna kolekcija inspirirana je arhitekturom Zahe Hadid. Cilj ove kolekcije jeste prikazati postepenu promjenu stila u dizajnu Zahe Hadid tijekom njezine karijere. Kao što je već spomenuto u završnom radu na početku karijere dizajn joj je bio oštrijih linija i grub te su se s napretkom tehnologije linije sve više opuštale. Radovi su joj vremenom postali poznati po zakrivljenoj liniji. Kroz ovu kolekciju može se primjetiti promjena oštrih linija u zakrivljene. Kako bi se postigao osjećaj arhitektonskog stila prevladavaju čvrste konstrukcije i materijali. Kolekcija se sastoji od X i I silueta.

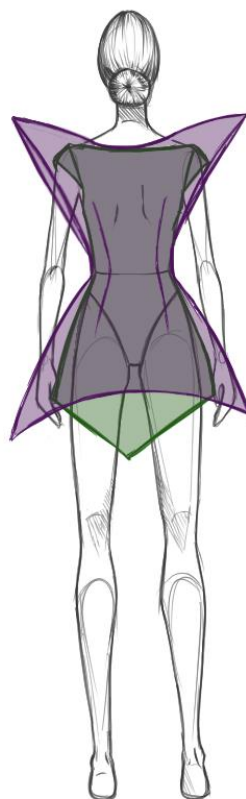
Kreacije 1, 2 i 3 su inspirirane njenim prvim izgrađenim dizajnom, Vitra fire station (slika 6 i 7), koji je dinamičan zbog nagnutih zidova od kojih je nastao oštar kut, kojeg je autorica primjenila u tim kreacijama. Zatim kreacije 4, 5 i 6 su inspirirane sa Spittelau Viaducts Housing Project i The Contemporary Arts Centar u Cincinnati. Silueta I na ovim kreacijama uzeta je iz duguljaste forme suvremenog muzeja. Na ovim kreacijama još uvijek se mogu primjetiti oštre linije, ali autorica ih postepeno ublažava upotrebom laganog materijala za haljine umjesto čvrstog. Šupljina (kreacija 5) i rukavi su inspirirani tlocrtom Spittelau Viaducts Housing Project koji podsjeća na izlomljenu liniju. Innovation tower je inspiracija za kreacije 7 i 8. Asimetrija zgrade je prikazana na pojasu te dvije kreacije. Linija je sve više opuštena, ali na kreacijama 9 i 10 se najviše primjećuje zakrivljenje linije. Heydar Aliyev Centar je najbolji primjer takve linije. Šupljine na ovim kreacijama inspirirane su Nanjing International Youth Cultural Centrom.

Skica 1-4 - Kreacija 1

Skica 5-8 - Kreacija 2

Skica 9-12 - Kreacija 3

Skica 13-16 - Kreacija 4

Skica 17-20 - Kreacija 5

Skica 21-24 - Kreacija 6

Skica 25-28 - Kreacija 7

Skica 29-32 - Kreacija 8

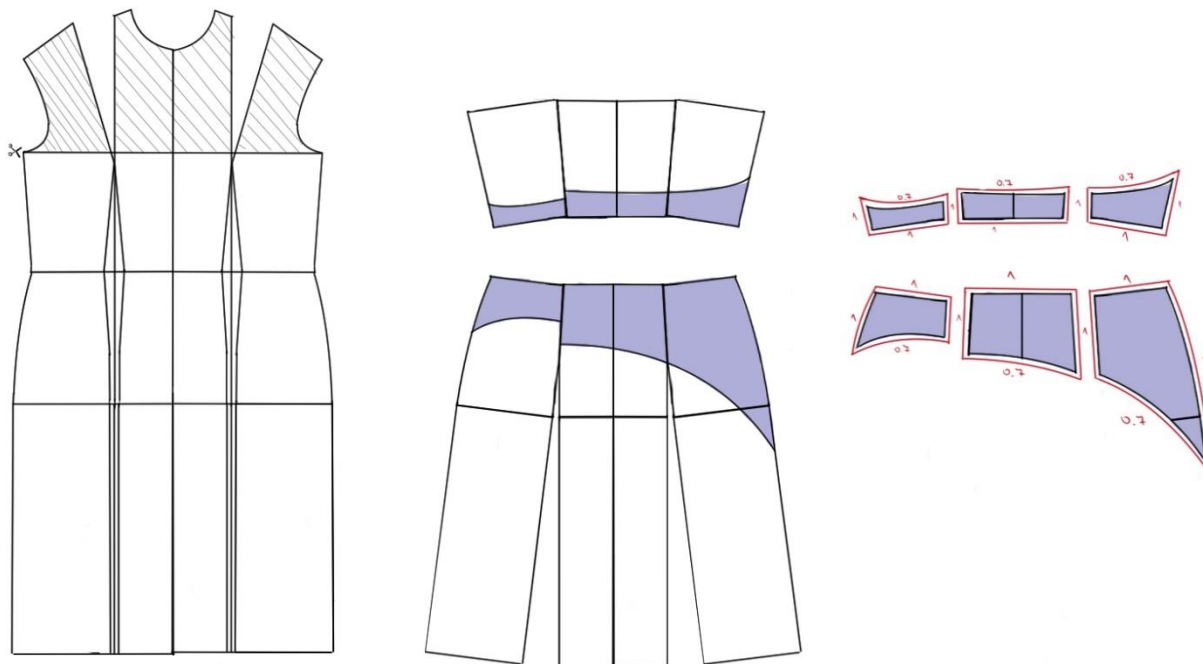

Skica 33-36 - Kreacija 9

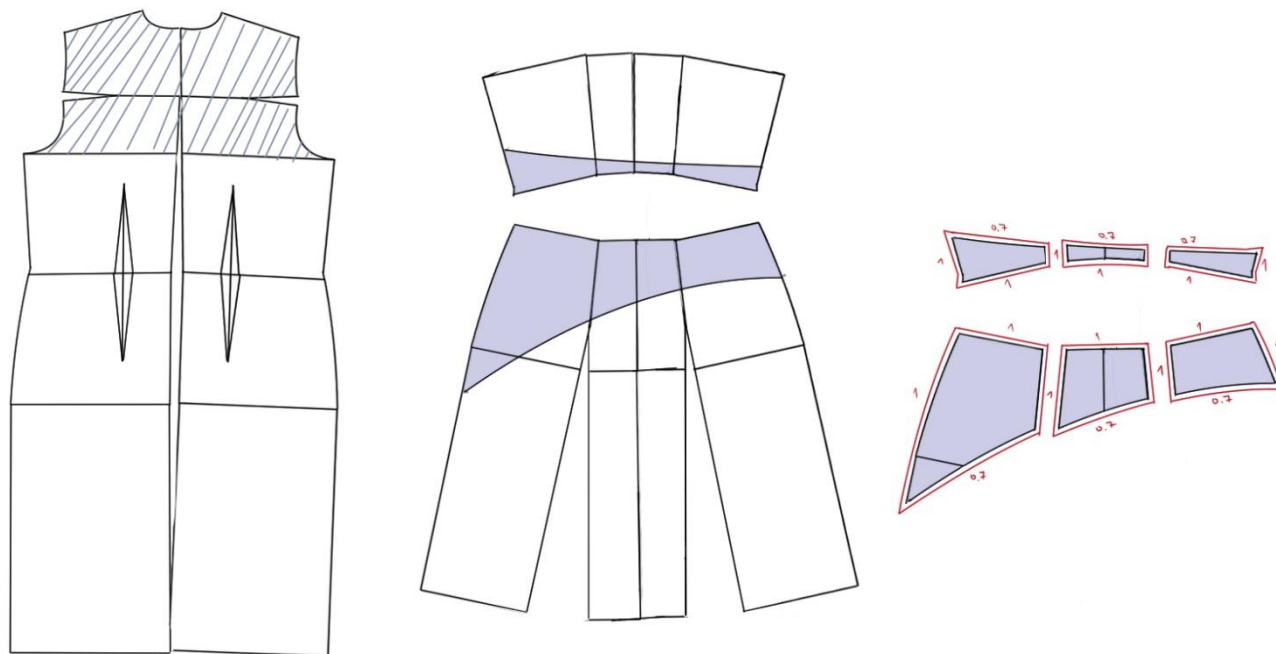

Skica 37-40 - Kreacija 10

5. KONSTRUKCIJA POJASA (KREACIJA 7)

Slika 41-43- Konstrukcija prednjeg djela pojasa s kreacije 7

Slika 44-46- Konstrukcija stražnjeg djela pojasa s kreacije 7

6. ZAKLJUČAK

Arhitektica Zaha Hadid promjenila je svijet arhitekture sa svojim inovativnim stilom, također je uspjela srušiti stereotip da je arhitektura muška djelatnost te je uzor mnogim ženama da se ne ograničavaju na društveno određene stavove. Iako je poricala postmodernizam dok je bio najzastupljeniji, u njenim radovima se primjećuju elementi postmodernizma kao što su razigranost, isticanje estetike ispred funkcionalnosti i dekonstrukcija. Njeni radovi su inspiracija mnogim dizajnerima i umjetnicima, time se postiže velika povezanost u svijetu dizajna. Arhitektura i modni dizajn imaju mnogo zajedničkih poveznica, kao što su strukturalnost, materijali i cilj zaštititi čovjeka od spoljašnjeg svijeta. Međusobno inspiriraju jedno drugo i oboje su pod socijalnim, ekonomskim i političkim utjecajem. Uspješni modni dizajneri kao što su Pierre Cardin, Tom Ford, Virgil Abloh, Hussein Chalayan, Rei Kawakubo i još mnogi drugi inspiraciju crpe iz arhitekture, eksperimentiranjem s oblicima, materijalima i tehnikama izrade. Autoricu ovog završnog rada također je inspirirala arhitektura tijekom dizajniranja modne kolekcije, gdje joj je cilj bio prezentirati rad Zaha Hadid u modnoj perspektivi.

LITERATURA

1. Hoteit, A.: Deconstructivism: Translation From Philosophy to Architecture, Canadian Social Science, 2015. Pristupljeno 14.7.2022. URL: <http://www.cscanada.net/index.php/css/article/view/7240>
2. Zukowsky J.: Architecture at the turn of the 21st century, Encyclopaedia Britannica. Pristupljeno 14.7.2022. URL: <https://www.britannica.com/art/Flamboyant-style>
3. Lochhead J., Auner J.: Postmodern Music/Postmodern Thought, Routledge New York and London, 2002.
4. The Editors of Encyclopaedia: The Most Excellent Order of the British Empire, Encyclopedia Britannica, 2018. Pristupljeno 14.7.2022. URL: <https://www.britannica.com/topic/The-Most-Excellent-Order-of-the-British-Empire>.
5. Cruz M.: Zaha Hadid: A woman's perspective on architecture, Essential Magazine, Pristupljeno 14.7.2022. URL: <https://www.essentialmagazine.com/zaha-hadid/>
6. Detlef M.: The Modernity of Zaha Hadid, University of Pennsylvania, 2006. Pristupljeno: 23.7.2022 URL: https://repository.upenn.edu/arch_papers/8
7. Woods L.: Drawn into Space: Zaha Hadid, Wiley Online Library, 2008. Pristupljeno 23.7.2022 URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/ad.702>
8. Archive: Malevich's Tektonik, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 23.7.2022. URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/malevichs-tektonik/>
9. Archive: The Peak Leisure club, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 23.7.2022. URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/the-peak-leisure-club/>
10. Archive: Vitra Fire Station, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 23.7.2022. URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/vitra-fire-station-2/>
11. Schumacher P.: Digital Hadid, Landscapes in Motion, Birkhauser – Publishers for Architecture, Basel, Switzerland , 2004.
12. Archive: Spittelau Viaducts Housing Project, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 23.7.2022. URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/spittelau-viaducts-housing-project/>
13. Archive: Bergisel Ski Jump, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 23.7.2022. URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/bergisel-ski-jump/>

14. Zukowsky J. Zaha Hadid, , Encyclopaedia Britannica. Pristupljeno 23.7.2022. URL: <https://www.britannica.com/biography/Zaha-Hadid>
15. Archive: Lois & Richard Rosenthal Center for Contemporary Art, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 23.7.2022. URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/lois-richard-rosenthal-center-for-contemporary-art/>
16. Schumacher P.: Parametricism: A New Global Style for Architecture and Urban Design, Wiley Online Library, 2009. Pristupljeno 28.7.2022 URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ad.912>
17. Archive: One North Masterplan, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 28.7.2022.URL: <https://www.zaha-hadid.com/masterplans/one-north-masterplan/>
18. Archive: MAXXI Museum of XXI Century Arts, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 28.7.2022.URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/maxxi/>
19. Tomljanović P.: MAXXI vs. MACRO, Pogledaj to, 2010. Pristupljeno 28.7.2022. URL: <https://pogledaj.to/arhitektura/maxxi-vs-macro/>
20. Archive: Heydar Aliyev Centre, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 28.7.2022.URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/heydar-aliyev-centre/>
21. Giovannini J.: Heydar Aliyev Cultural Center, Designed by Zaha Hadid Architects, Architect Magazine, 2013. Pristupljeno 28.7,2022. URL: https://www.architectmagazine.com/design/buildings/heydar-aliyev-cultural-center-designed-by-zaha-hadid-architects_o
22. Archive: Innovation Tower, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 16.8.2022. URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/jockey-club-innovation-tower/>
23. Jockey Club Innovation Tower, Hong Kong Polytechnic University, Archello, Pristupljeno 16.8.2022. URL: <https://archello.com/project/innovation-tower>
24. Archive: Wangjing SOHO, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 16.8.2022.URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/wangjing-soho/>
25. Wangjing SOHO, Beijing, Design Build Network, 2014. Pristupljeno 18.8.2022. URL: <https://www.designbuild-netBBwork.com/projects/wangjing-soho-beijing/>
26. Archive: Nanjing Culture Conference Centre, Zaha Hadid Architects, Pristupljeno 18.8.2022. URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/nanjing-culture-conference-centre/>

27. Nanjing International Youth Cultural Centre, Zaha Hadid Architects, ArchDaily, 2018.
Pristupljeno: 18.8.2022. URL: <https://www.archdaily.com/907145/nanjing-international-youth-cultural-centre-zaha-hadid-architects>
28. Zaha Hadid Biography, The Famous People, Pristupljeno 24.8.2022. URL: <https://www.thefamouspeople.com/profiles/zaha-hadid-5626.php>
29. Zelazko A.: Pritzker Prize, Encyclopedia Britannica, 2020.
<https://www.britannica.com/topic/Pritzker-Prize>.
30. Zaha Hadid project in Baku wins Design of the Year, BBC News, 2014. Pristupljeno 24.8.2022. URL: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-28087139>
31. Hedayat, A., Inquiry on Interrelationships Between Architecture and Fashion Design, Thesis (M.S.), Eastern Mediterranean University, Institute of Graduate Studies and Research, Dept. of Architecture, Famagusta: North Cyprus, 2012. Pristupljeno 24.8.2022. URL: <http://hdl.handle.net/11129/294>
32. Relationship between Architecture and Fashion, UKEssays, 2018. Pristupljeno 24.8.2022 URL: <https://www.ukessays.com/essays/architecture/fashion-and-architecture.php?vref=1>
33. Riegelman, N., A Guide to Drawing Fashion, 9 Heads Media in association with Art Center College of Design, Pasadena, California, USA, 2003.
34. Atkinson S., 10 Architecture Influences in Fashion you need to know about, Highsnobiety, Pristupljeno 28.8.2022. URL: <https://www.highsnobiety.com/p/fashion-designers-influenced-architecture/>
35. Tikkanen A., Pierre Cardin, Encyclopedia Britannica, 2022. Pristupljeno 28.8.2022 URL: <https://www.britannica.com/biography/Pierre-Cardin>.
36. Lobenthal, J., Radical Rags: Fashions of the Sixties, New York: Abbeville Press, 1990.
37. Blumberg N., Pierre Balmain, Encyclopedia Britannica, 2022. Pristupljeno 28.8.2022 URL: <https://www.britannica.com/biography/Pierre-Balmain>
38. Ildiko R., Architects that Transitioned into the World of Fashion Design, ArchDaily, 2022. Pristupljeno 28.8.2022 URL: <https://www.archdaily.com/975903/architectural-studies-establishing-a-new-form-of-architect>
39. Yotka S., A Brief History of Virgil Abloh's Meteoric Rise, Vogue, 2018. Pristupljeno 28.8.2022 URL: <https://www.vogue.com/article/virgil-abloh-biography-career-timeline>

40. Taylor E., Virgil Abloh's Tremendous Design Legacy, Vogue, 2021. Pristupljeno 28.8.2022 URL: <https://www.vogue.com/article/virgil-abloh-design-legacy>
41. Cosgrave B., Hussein Chalayan, Encyclopedia Britannica, 2022. Pristupljeno 28.8.2022 URL: <https://www.britannica.com/biography/Hussein-Chalayan>
42. The Link Between Architecture And Fashion Cultural Studies Essay, UniAssignment, Pristupljeno 28.8.2022 URL: <https://www.uniassignment.com/essay-samples/cultural-studies/the-link-between-architecture-and-fashion-cultural-studies-essay.php>
43. Hess L., Hussein Chalayan's Most Extraordinary Fashion Moments, AnOther Publishing Ltd., 2019. URL: <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/11507/hussein-chalayan-best-shows-coffee-table-dress-airplane-dress-led-dress>
44. Rei Kawakubo, Famous fashion designers, 2018. Pristupljeno 30.8.2022. URL: <https://www.famousfashiondesigners.org/rei-kawakubo>
45. Abushaikha S., Fashion, Architecture, and Rei Kawakubo, Rethinking The Future, Pristupljeno 30.8.2022. URL: <https://www.re-thinkingthefuture.com/rtf-fresh-perspectives/a4493-fashion-architecture-and-rei-kawakubo/>
46. Jasek I., Velikani total dizajna: Antoni Gaudi, Zaha Hadid i Dror Benshetrit, Gradnja.rs, 2020., Pristupljeno 30.8.2022. URL: <https://www.gradnja.rs/total-design-antoni-gaudi-zaha-hadid-dror-benshetrit/>
47. Kamitsis L., Paco Rabanne, Love to know, Pristupljeno 30.8. 2022. URL: <https://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-clothing-industry/fashion-designers/paco-rabanne>
48. Paco Rabanne, Fashion Elite, Pristupljeno 30.8.2022. URL: <https://fashionelite.com/profile/paco-rabanne/>

POPIS SLIKA

Slika 1- Zaha Hadid, URL: <https://www.zaha-hadid.com/people/zaha-hadid/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 2- Malevich's Tektonik, London, 1977., URL: <https://www.zahahadid.com/architecture/malevichs-tektonik/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 3, 4, 5- The Peak Leisure Club, Hong Kong, 1983., URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/the-peak-leisure-club/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 6 i 7- Vitra Fire Station, Weil am Rhein, Njemačka, 1993., URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/vitra-fire-station-2/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 8 i 9- Spittelau Viaducts Housing Project, Beč, 1994-2006, URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/spittelau-viaducts-housing-project/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 10- Bergisel Ski Jump, Innsbruck, 2002, URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/bergisel-ski-jump/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 11 i 12- The Contemporary Arts Centar, Cincinnati, 1997-2003, URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/lois-richard-roenthal-center-for-contemporary-art/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 13- One North Masterplan, Singapore, 2001., URL: <https://www.zaha-hadid.com/masterplans/one-north-masterplan/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 14- MAXXI (Museum of XXI Century Arts), Rim, 1998., URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/maxxi/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 15 i 16- Heydar Aliyev Centar, Baku, 2012., URL: <https://www.architectmagazine.com/design/buildings/heydar-aliyev-cultural-center-designed-by-zaha-hadid-architects> o Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 17 i 18- The Jockey Club Innovation Tower, Hong Kong, 2014., URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/jockey-club-innovation-tower/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 19 i 20- Wangjing SOHO, Peking 2014., URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/wangjing-soho/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 21, 22 i 23- Nanjing International Youth Cultural Center, Nanjing, 2018., URL: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/nanjing-culture-conference-centre/> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 24- Kreacija Pierre Cardina, URL: <https://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-clothing-industry/fashion-designers/pierre-cardin> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 25- Tom Ford 2020 Spring/Summer collection, URL: <https://www.marieclaire.com.au/tom-ford-legendary-moments> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 26 i 27- Paco Rabanne kreacije, URL: <https://www.pacorabanne.com/ww/en/storypacorabanne> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 28- Virgil Abloh, Off White kreacija, URL: <https://www.dazeddigital.com/fashion/article/54979/1/louis-vuitton-off-white-kanye-virgil-abloh-greatest-hits-iconic-fashion-pyrex> Pristupljeno 28.8.2022.

Slika 29 i 30- Chalayan Coffee Table Dress, URL: <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/11507/hussein-chalayan-best-shows-coffee-table-dress-airplane-dress-led-dress> Pristupljeno 28.8.2022.

Skica 1-46- vlasništvo autorice